

УДК 332.2.01:332.36

А. М. Третяк,

д. е. н., професор, головний науковий співробітник,
Інститут агроекології і природокористування НААН України
ORCID ID: 0000-0002-1154-4797

В. М. Третяк,

д. е. н., професор, професор кафедри геодезії та землеустрою,
Сумський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0001-6779-1941

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.1—2.3

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

A. Tretiak,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief Researcher,
Institute of Agroecology and Nature Management of NAAS of Ukraine

V. Tretiak,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department
of Geodesy and Land Management, Sumy National Agrarian University

THEORETICAL BASIS OF A MODERN LAND USE SYSTEM DEVELOPMENT IN UKRAINE

Обґрунтовано, що сучасні економічні, екологічні, соціальні та інституціональні умови розвитку системи економічно-ефективного, екологічно-безпечного та соціально-збалансованого землекористування в Україні висунули ряд нових напрямів розширення змісту терміну "система землекористування". Обґрунтовано, що під системою землекористування необхідно розуміти інтегральну багатofункціональну соціально-економічну та природну систему, що включає підсистеми: 1) землекористування сформоване у виді земельної ділянки або їх сукупності, яке характеризується правами володіння, користування, розпорядження та іншими видами "пучка" прав як матеріальний актив і речова складова земельного капіталу; 2) землекористування сформоване у виді прав володіння, користування, управління (за виключенням розпорядження) земельними та іншими природними ресурсами в межах земельної ділянки або їх сукупності та територій, як нематеріальний актив і інтелектуальна складова земельного капіталу; 3) землекористування як процес організації збереження, використання і охорони земель та інших природних ресурсів, що результатуються у виді земельної, екологічної та містобудівної ренти і є оціночною складовою економічного активу та функціональною земельного капіталу; 4) державна реєстрація земельних ділянок та прав на них а також територіальних та індивідуальних, по відношенню земельних ділянок, обмежень у використанні земель та інших природних ресурсів, що сформовані в процесі землеустрою та землевпорядкування.

Обґрунтовано, що інституційне середовище формування і регулювання функціонування системи землекористування повинно базуватися на новітній інституціонально-поведінковій економічній теорії, яка базується на: новій економічній історії, теорії суспільного вибору, теорії власності, теорії економічних організацій, теорії поведінкової (організаційної) економіки, теорії оптимального контракту (угоди), теорія трансакційних витрат. Вони є базовою основою для розвитку теоретичних засад формування і регулювання функціонування системи землекористування. Визначено, що важливою інституцією і механізмом формування та регулювання функціонування системи землекористування є землеустрій та землевпорядкування. Їх інституціональне середовище та його ефективність у формуванні і регулюванні функціонування системи землекористування, як і відносин прав власності на землю та інші природні ресурси, нами буде розглянуто в подальших дослідженнях.

It is substantiated that modern economic, ecological, social and institutional development conditions of the economically efficient, ecologically safe and socially balanced land use system in Ukraine have put forward a number of new directions of expanding the meaning of the term "land use system". It is proposed to understand the land use system as an integrated socio-economic and natural system, which includes following subsystems:

1) land use formed in the form of a land plot or their aggregate, characterized by the rights of ownership, use, disposal and other types of rights "bundle" as a material asset and a material component of land capital;

2) land use formed in the form of rights of ownership, use, management (except disposal) of land and other natural resources within the land plot or their aggregate and territories, as an intangible asset and an intellectual component of land capital;

3) land use as a process of organizing preservation, use and protection of land and others natural resources, resulting in the form of land-, environmental- and urban-planning rent and is an estimated component of an economic asset and functional land capital;

4) state registration of land plots and rights to them, as well as territorial and individual in relation to land plots, restrictions on the use of land and other natural resources formed in the process of land management and land ordering.

It is substantiated that the institutional environment of formation and regulation of land use system should be based on the latest institutional-behavioral economic theory, which is based on: new economic history, theory of social choice, theory of property, theory of economic organizations, theory of behavioral (organizational) economy, theory of optimal contract (agreements), the theory of transaction costs. They are the foundation for the development of theoretical framework of the formation and regulation of the land use system. It is determined that land management and land ordering are an important institution and mechanism of formation and regulation of functioning of land use system. Their institutional environment and its effectiveness in shaping and regulating the functioning of the land use system, as well as the relationship of ownership of land and other natural resources we will consider in further research.

Ключові слова: теорія, землекористування, система землекористування, види прав власності, новітня інституціонально-поведінкова теорія.

Key words: theory, land use, land use system, types of property rights, the latest institutional-behavioral theory.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Формування системи землекористування необхідно розглядати як економічно ефективне, довгострокове державне капіталовкладення в інфраструктуру країни, без якої нормальне функціонування держави неможливо. Ефективна система землекористування дозволяє: забезпечувати гарантії і надійний захист прав власності, володіння і користування на земельні ділянки та інші природні ресурси, а також пов'язаного з ними іншого нерухомого майна; обґрунтувати рівень земельних платежів та забезпечувати фінансову стабільність розвитку територіальних громад; здійснювати охорону земель та інших природних ресурсів; розвивати і регулювати земельний ринок; забезпечувати іпотеку земельної власності; забезпечувати процес планування і розвитку землевпорядної та іншої інфраструктури облаштування земельних ділянок; знижувати кількість земельних спорів; підтримувати раціональне використання природних ресурсів; забезпечувати створення баз даних і карт із земельних та інших природних ресурсів, стану навколишнього середовища; забезпечувати капіталізацію та екологізацію землеволодінь і землекористувань юридичних осіб та громадян і т.п.

Оскільки система землекористування в Україні, як ми відзначали в ряді виданих робіт [1—16], дуже складна, що включає початкову кількість природних, соціальних, екологічних, економічних, технологічних, оборонно-безпекових та інших явищ і чинників, то при розкритті змісту озвученої теми дослідження доцільно використовувати генетичний та інститу-

ціональний методи дослідження цих явищ, заснованих на аналізі їх розвитку. Ці методи вимагають встановлення: 1) початкових умов розвитку системи; 2) головних її етапів; 3) основних тенденцій, напрямків розвитку. Тому наукове завдання цієї роботи полягає у наданні на основі теоретичного узагальнення і за допомогою генетичного та інституціонального методів дати цілісне уявлення про теоретичні засади формування та регулювання системи землекористування України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема вірного вживання терміну "землекористування" порушувалася в роботах таких науковців: Д.І. Бабміндра, О.М. Гарнага, Д.С. Добряк, В.М. Другак, Ш.І. Ібатуллин, Р.М. Курильців, А.Г. Мартин, Л.Я. Новаковський, В.М. Русан, А.М. Третяк, М.А. Хвесик та ін. Проте й досі залишається відкритим питання чіткого та однозначного визначення "землекористування" та "система землекористування" і особливо теоретичних засад їх формування та регулювання функціонування в умовах нових земельних відносин як базової основи сталого (збалансованого) розвитку країни в цілому, її регіонів, а також територій об'єднаних територіальних громад.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є дослідження понятійного базису сучасної системи землекористування в Україні та інституційного середовища її формування і регулювання функціонування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основна мета такого дослідження — виявлення зв'язку досліджуваних явищ у часі, вивчення переходів від нижчих форм до вищих. Генетичний метод не здатний розкрити всю складність процесу розвитку. Тому його необхідно доповнювати іншими методами (структурно-функціонального аналізу, системного аналізу, порівняльно-історичним і іншими), серед яких нами прийнятий інституціональний метод. Генетичний аналіз (genetic analysis) — розглядає об'єкт з точки зору його походження і минулого розвитку. Наприклад, при створенні системи управління вивчаються різні потоки інформації стосовно об'єкта (земельно-кадастрової, містобудівної, бухгалтерської та ін.). У цьому випадку генетичний аналіз (тобто спроба з'ясувати, чому саме виникла необхідність у тих чи інших показниках і як вони поступово змінювалися) виявляється корисним для спрощення системи показників (зокрема, для ліквідації дублювання, виявлення непотрібних показників і т.д.). У цьому ж сенсі говорять про генетичний підхід до вивчення економічних явищ.

Генетичний підхід (genetic approach), стосовно до системи землекористування, означає, що при визначенні прогнозних та планувальних завдань головна роль відводиться кількісному та якісному обліку земель, їх потенціалу і продуктивності, форм, типів та функціональних видів землекористування, сформованих темпів капіталізації, екологізації та соціалізації землекористування, розвитку земельного устрою країни та її регіонів, системи землекористування тих чи інших галузей, підприємств, громадян на відміну від нормативного підходу. Застосовуючи генетичний метод, згрупуємо можливі напрямки розширення змісту поняття "система землекористування" в блоки інформації, що збирається.

Сучасні економічні, екологічні, соціальні та інституціональні умови розвитку системи економічно-ефективного, екологічно-безпечного та соціально-збалансованого землекористування в Україні висунули ряд нових напрямків розширення змісту терміна "система землекористування":

- землекористування як фактор розвитку економічних, екологічних та соціальних відносин;
- землекористування як об'єкт правових відносин;
- землекористування як елемент реалізації інноваційних проектів;

- землекористування як елемент організаційно-економічного механізму управління земельними та іншими природними ресурсами і земельно-майновими комплексами;

- землекористування як елемент системи ресурсного забезпечення інвестиційних проектів або землекористування як умова економічної забезпеченості інвестиційних проектів;

- землекористування як фактор підвищення ефективності використання земельних та інших природних ресурсів і як об'єктів підприємницької діяльності;

- землекористування як елемент підвищення ринкової вартості земельних ділянок та прав власності на них;

- землекористування як елемент підвищення активності формування ринку нерухомості і цінних паперів;

- землекористування як показник підвищення вартості основних фондів, у тому числі виробничого призначення;

- землекористування як показник підвищення балансової вартості та капітальної вартості земельних ділянок;

- землекористування як фактор формування фіскальної політики;

- землекористування як одиниця державного кадастрового обліку об'єктів земельно-майнового комплексу;

- землекористування як умова розвитку міських та сільських територій, у тому числі житлово-комунального господарства;

- землекористування — основний елемент підвищення ефективності використання земельних та інших природних ресурсів;

- землекористування — одне з основних умов політичної та територіальної безпеки країни і територій;

- землекористування як елемент забезпечення стійкості та ефективності використання територій об'єднаних територіальних та інших громад;

- землекористування як фактор формування соціальної політики;

- землекористування як елемент механізму управління органів виконавчої влади та місцевого самоврядування;

- землекористування як елемент національних і регіональних моделей земельного устрою щодо забезпечення їх ефективності;

- елемент формування просторової збалансованості системи землекористування органів місцевого самоврядування;

- елемент формування системи землекористування в населених пунктах;

— елемент формування системи землекористування мегаполісів;

— елемент формування системи землекористування окремих категорій земельного фонду, типів (підтипів) землекористування, охоронних зон тощо;

— землекористування як елемент системи регулювання зміни клімату та боротьби з опустелюванням на національному та глобальному рівнях;

— землекористування як елемент системи продовольчої безпеки національного та глобального рівнів.

Таким чином, ці нові напрями системи землекористування можна згрупувати в нові блоки підсистем, наприклад:

1) землекористування — елемент інституціонально-поведінкового механізму економіки країни, її регіонів та територій територіальних громад;

2) землекористування — елемент механізму інвестиційно-інноваційної діяльності;

3) землекористування — елемент підвищення природно-ресурсного потенціалу території;

4) землекористування — елемент соціально-екологічного механізму;

5) землекористування — елемент організаційного та землевпорядно-правового механізму управління земельними та іншими природними ресурсами і земельно-майновими комплексами;

6) землекористування — елемент фінансово-кредитного механізму.

Групування в підсистеми напрямків системи землекористування спричинило за собою такі зміни (або доповнення) щодо розвитку системи економічно-ефективного, екологічно-безпечного та соціально-збалансованого землекористування:

а) з'явилися нові об'єкти землекористування, що мають умовні теоретичні межі (а саме: коли межі жорстко не за координовані, бо вони мають розмитий характер: сільськогосподарські угіддя, функціональні зон природно-заповідних територій, структурні елементи екологічної мережі України, ліс-пасовище чи болото-сінокоси в межах території землекористування лісгосподарських та сільськогосподарських підприємств, сквери, парки і інші зелені зони в населених пунктах, водоохоронні зони та прибережні захисні смуги і т.д.);

б) з'явилися юридичні проблеми і казуси (наприклад, із заміною категорій земельного фонду на містобудівні зони певного функціонального призначення, тобто замість строго визначених правових норм використання

сільськогосподарських угідь — розмиті норми правил землекористування і забудови містобудівного характеру);

с) нехтування вимогами ввести обов'язковість для власників земельних ділянок процедури держреєстрації видів економічних та екологічних прав власності на землю та інші природні ресурси, які підвищують капіталізацію і екологізацію землекористування;

д) нестійкість (або знищення кадастрового обліку) і недостатність інформаційної бази щодо кількісного та якісного обліку земель, землеволодінь та землекористувань юридичних осіб і громадян і т.д.

Ці та інші зміни в свою чергу тягнуть за собою проблеми формування та регулювання функціонування землекористування як у територіальному аспекті так і практично в кожній категорії земельного фонду.

Як нами раніше було відмічено, понятійний базис землекористування досліджувався не багатьма дослідниками. В цьому зв'язку приведемо визначення, які нами підтримуються: землекористування — це процес використання людиною (суспільством) інтегрального потенціалу території, який включає всі ресурси на відповідній ділянці геопростору, є складовою частиною суспільно-територіального комплексу регіонального та місцевого рівнів і веде до ускладнення його структури, що знаходить своє проявлення у процесі регулювання земельних відносин [5]. В.М. Другак констатує, що землекористування визначається в трьох аспектах [16; 17]: 1) як користування землею в установленому законом порядку (земельна ділянка); 2) як частина єдиного земельного фонду, що надана державою або набута у власність чи оренду окремим користувачем для господарської або іншої мети, обмежена на місцевості; 3) як об'єкт права, об'єкт економічних, екологічних, містобудівних, сільськогосподарських та інших земельних відносин, на який землекористувачу виданий документ, що посвідчує право на землю з визначеними межами, площею, складом угідь, майнових об'єктів та за необхідністю з геодезичними координатами межових знаків, що визначені в натурі.

Отже, поняття "землекористування" а відповідно і "система землекористування" — це комплексне поняття, яке складається з декількох складових блоків:

— це вид господарського використання земельних та інших природних ресурсів (земельних ділянок як об'єкту земельних відносин), визначений у встановленому законом порядку

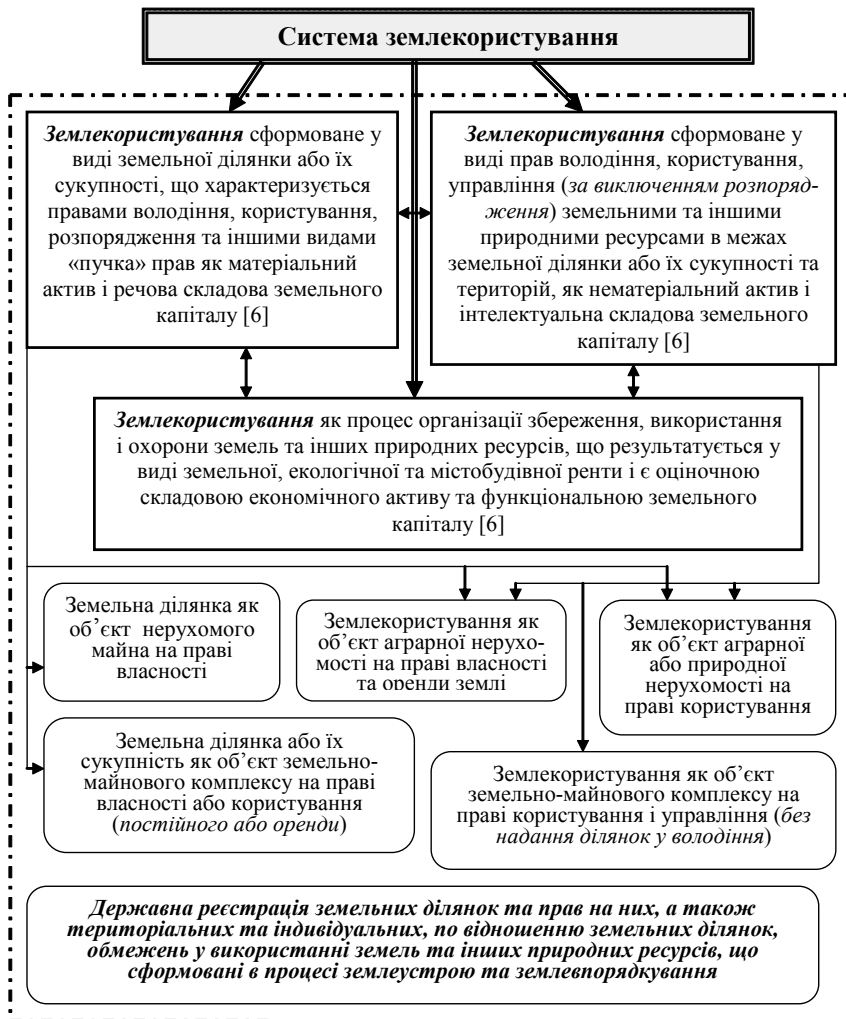

Рис. 1. Логічно-змістовна модель теоретико-метологічної сутності системи землекористування

(для будівництва, ведення сільського господарства і т.д.);

— це просторова одиниця — частина єдиного земельного фонду країни, надана органами виконавчої влади та місцевого самоврядування окремому суб'єкту земельних відносин для її господарського чи іншого використання, яка обмежена на місцевості, а саме із встановленими на місцевості межами;

— це земельна ділянка або їх сукупність як об'єкт права, елемент земельних економічних, екологічних, соціальних або (і) містобудівних, рекреаційних та інших відносин, на який суб'єкту зареєстровано право його використання з видачею кадастрового плану, де зазначені площі, розмір, лінії меж (у разі необхідності — з координатами точок повороту), термінами і видами користування і т.д.;

— це просторовий об'єкт системи територіального планування земле- та природокористування;

— це просторовий об'єкт сільськогосподарської, містобудівної, екологічної, рекреаційної та іншої організації земельної території і господарської діяльності.

Відповідно, сутність "системи землекористування" можна відобразити у вигляді логічно-змістовної моделі (рис. 1).

Отже, землекористування, як правило, залежить від уречевленості земельних ділянок та прав на них (матеріальний та нематеріальний актив), термінів дії і видів прав та якості їх захисту, виду господарської діяльності залежно від режиму використання (цільового, функціонального) земельних та інших природних ресурсів, її ефективності, існуючого інституціонального (законодавчо-нормативного, організаційно-управлінського та іншого) середовища, просторових характеристик і багатьох інших факторів.

Таким чином, система землекористування в загальному сенсі є надзвичайно складним поняттям. З точки зору економіки, вона розглядається в зв'язку з реальним місцем роз-

ташування, формами та видами прав власності, формами землекористування (господарювання), земельними економічними відносинами, характером привласнення прибутку (земельної ренти, доходу), ефективністю управління землекористуванням і господарського використання землі та інших природних ресурсів і майна як економічного активу та капіталу.

Юриспруденція встановлює правові характеристики системи землекористування, режиму використання і охорони земель та інших природних ресурсів, що невіддільні від земельної ділянки, економічного обігу прав власності на землю і інші природні ресурси, які знаходять своє відображення в нормативній законодавчій базі, обов'язковій для виконання всіма суб'єктами системи землекористування.

Екологічні вимоги формують наукову основу раціонального землекористування та природокористування в цілому на основі забезпечення вимог збереження стійкості навколишнього середовища, його здатності до саморегу-

ляції, відновлення початкового стану системи і ін.

Враховуючи викладене, під системою землекористування необхідно розуміти інтегральну багатofункціональну соціально-економічну та природну систему, що включає підсистеми: 1) землекористування сформоване у виді земельної ділянки або їх сукупності, яке характеризується правами володіння, користування, розпорядження та іншими видами "пучка" прав як матеріальний актив і речова складова земельного капіталу; 2) землекористування сформоване у виді прав володіння, користування, управління (за виключенням розпорядження) земельними та іншими природними ресурсами в межах земельної ділянки або їх сукупності та територій, як нематеріальний актив і інтелектуальна складова земельного капіталу; 3) землекористування як процес організації використання і охорони земель та інших природних ресурсів, що результатуються у виді земельної, екологічної та містобудівної ренти і є оціночною складовою економічного активу та функціональною земельного капіталу; 4) державна реєстрація земельних ділянок та прав на них, а також територіальних та індивідуальних, по відношенню земельних ділянок, обмежень у використанні земель та інших природних ресурсів, що сформовані в процесі землеустрою та землевпорядкування.

Одночасно відмітимо, що система землекористування є базовою основою та невід'ємною складовою системи природокористування, то доцільним і правомірним є формування теорії землекористування на інституціональних засадах, як таких, що еволюціонують від теоретичних засад інституціональної економічної теорії природокористування [18; 19]. Інституціональна економічна теорія є досить новою теоретичною концепцією, яка стала дієздатною альтернативному неокласичному синтезу. Серед лауреатів премії Шведської королівської академії наук пам'яті Альфреда Нобеля з економіки останні десятиліття переважають представники нового інституціоналізму і неоінституціоналізму. Специфіка інституціональних підходів до дослідження проблем землекористування полягає в дослідженні правил, норм, процедур, що регламентують його процеси, і виявленні закономірностей їх розвитку на основі використання емпіричних методів економічного аналізу.

Водночас, враховуючи значний вплив людського фактору на процес формування та регулювання функціонування землекористування в Україні, нами із врахуванням положень

поведінкової економічної теорії, розроблено концептуальну модель розвитку новітньої інституціонально-поведінкової економічної теорії [20], яка є базовою для розвитку теорії формування та функціонування системи землекористування.

Неоінституціональна парадигма реалізується в сучасній економічній теорії безліччю концепцій, теорій, напрямків аналізу і дослідницьких програм, серед яких найбільш значущими є приведені нами в дослідженні "Концептуальні засади новітньої інституціонально-поведінкової економічної теорії для економіки землекористування України" [20], зокрема:

1) теорія прав власності, що досліджує інституції, що діють в приватній сфері (А. Алчіан, Р. Коуз, Р. Познер, С. Пейович, Й. Барцель, А. Де Олесі, Г. Демсец, О. Вільямсон, Е. Фуруботн), у нашому випадку економічні та екологічні відносини у сфері розподілу видів (пучка) прав власності на землю та інші природні ресурси;

2) теорія трансакційних витрат (Р. Коуз, О. Вільямсон), в нашому випадку пов'язані з обігом земельної власності на земельному ринку, з управлінням землекористуванням та діючою системою раціонування розподілу (перерозподілу) земель;

3) теорія суспільного вибору, що вивчає інституції, що діють в публічній сфері (Дж. Б'юкенен, Г. Таллок, К. Ерроу, М. Олсон, Д. Мюллер), у нашому випадку це модель земельного устрою країни, органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадські організації у галузі використання і охорони земель та земельних відносин;

4) нова економічна історія (Д. Норт, Дж. Уолліс, Р. Фогель), у нашому випадку це історія розвитку земельних відносин та системи землекористування;

5) теорія оптимального контракту, що досліджує агентські відносини (agencytheory) і взаємодії "принципал-агент" (Дж. Стігліц, Й. Макніл), у нашому випадку контрактні земельні відносини;

6) теорія економічних організацій, яка розглядає різні організаційні форми, які на основі загальних правил та норм створюються індивідами (А. Алчіан, Ф. Найт, Р. Коуз, Р. Демсец, О. Вільямсон, К. Менар, Франсуа Емар-Дюверне, Б. Мільнер, А. Шаститко), у нашому випадку форми землеволодіння та землекористування;

7) конституційна економіка (В. Ванберг), у нашому випадку базова основа економіки земельного устрою.

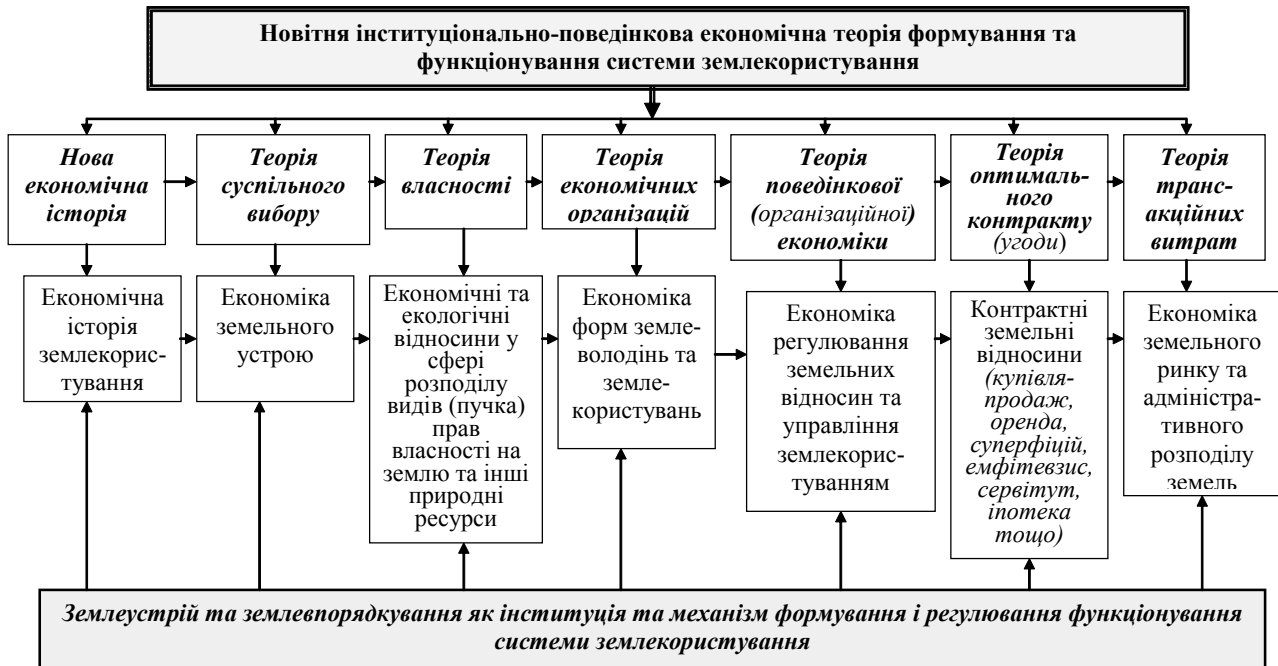

Рис. 2. Логічно-змістовна модель новітньої інституціонально-поведінкової економічної теорії формування та функціонування системи землекористування

В їх розвиток нами розроблено логічно-змістовну модель новітньої інституціонально-поведінкової економічної теорії формування та функціонування системи землекористування (рис. 2).

Важливою інституцією і механізмом формування та регулювання функціонування системи землекористування є землеустрій та землевпорядкування. Їх інституціональне середовище та його ефективність у формуванні і регулюванні функціонування системи землекористування, як і відносин прав власності на землю та інші природні ресурси, нами буде розглянуто в подальших дослідженнях.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Під системою землекористування необхідно розуміти інтегральну багатофункціональну соціально-економічну та природну систему, що включає підсистеми: 1) землекористування сформоване у виді земельної ділянки або їх сукупності, яке характеризується правами володіння, користування, розпорядження та іншими видами "пучка" прав як матеріальний актив і речова складова земельного капіталу; 2) землекористування сформоване у виді прав володіння, користування, управління (за виключенням розпорядження) земельними та іншими природними ресурсами в межах земельної ділянки або їх сукупності та територій, як

нематеріальний актив і інтелектуальна складова земельного капіталу; 3) землекористування як процес організації використання і охорони земель та інших природних ресурсів, що результатується у виді земельної, екологічної та містобудівної ренти і є оціночною складовою економічного активу та функціональною земельною капіталу; 4) державна реєстрація земельних ділянок та прав на них а також територіальних та індивідуальних, по відношенню земельних ділянок, обмежень у використанні земель та інших природних ресурсів, що сформовані в процесі землеустрою та землевпорядкування.

Інституціональне середовище формування і регулювання функціонування системи землекористування повинно базуватися на новітній інституціонально-поведінковій економічній теорії, яка базується на: новій економічній історії, теорії суспільного вибору, теорії власності, теорії економічних організацій, теорії поведінкової (організаційної) економіки, теорії оптимального контракту (угоди), теорії трансакційних витрат. Вони є базовою основою для розвитку теоретичних засад формування і регулювання функціонування системи землекористування.

Перспективи подальших розвідок заключаються в дослідженні інституціонального середовища землеустрою та землекористування, як і відносин прав власності на землю та інші природні ресурси, та його ефективності щодо фор-

мування і регулювання функціонування системи землекористування.

Література.

1. Третяк А.М. Історія земельних відносин і землеустрою: навч. посіб. — К.: Аграрна наука, 2002. — 167 с.
2. Третяк А.М. Наукові основи економіки землекористування та землевпорядкування / Третяк А.М., Другак В.М. — К.: ТОВ "ЦЗРУ", 2003 — 345 с.
3. Другак В.М. Теоретичні та методичні основи економіки землекористування / В.М. Другак. — К.: ЦЗРУ, 2004 — 129 с.
4. Третяк А.М. Землевпорядне проектування: теоретичні та методичні основи інвестицій у землекористування / А.М. Третяк, В.М. Другак, Д.П. Романська. — К.: ТОВ "ЦЗРУ", 2007. — 246 с.
5. Третяк А.М. Економіка землекористування та землевпорядкування: навч. посібник / А.М. Третяк. — К.: ТОВ ЦЗРУ, 2004. — 542 с.
6. Третяк А.М. Земельний капітал: теоретико-методологічні основи формування та функціонування: монографія / Третяк А.М. — Львів: Сполом, 2011.— 520 с.,
7. Третяк А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування: монографія / А.М. Третяк. — Херсон: Грінь Д.С., 2012.— 440 с.
8. Третяк А.М. Земельна політика та земельні відносини: соціально-економічні і духовні аспекти розвитку / А.М. Третяк, В.М. Другак. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 178 с.
9. Третяк А.М. Сутність і поняття екології землекористування в умовах нових земельних відносин // А.М. Третяк. Екологічні науки.— 2012. — № 2.— С. 84—91.
10. Третяк А.М. Головні функціонали буття і критерії політики сталого розвитку України як унікальної європейської цивілізації / А.М. Третяк, В.М. Другак // Стратегія соціально-економічного розвитку України. Наук. вид. в 2-х том. — К.: "Юрисконсульт", 2014.— 304 с. С. 188—194.
11. Третяк А.М. Сутність та поняття економіки рекреаційного землекористування у сфері природокористування в умовах нових земельних відносин / А.М. Третяк, Г.В. Гребенник // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. — 2014. — № 1—2. — С. 92—101.
12. Третяк А., Третяк В. Поняття, сутність та зміст раціонального використання землі: теорія, методологія та практика / А. Третяк, В. Третяк // Землевпорядний вісник. — 2015. — № 8. — С. 21—25.

13. Капіталізація землекористування населених пунктів в процесі зміни їх меж та трансформації видів використання земель: монографія / А.М. Третяк, В.М. Третяк, Н.А. Третяк, А.В. Лобунько. — Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. — 133 с.

14. Третяк А.М., Мельничук А.Ю. Поняття та сутність землекористування оборони в Україні. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. — № 3. — 2018. С. 21—34.

15. Третяк А.М. Економіка земельного ринку: базові засади теорії, методології, практики: монографія / А.М. Третяк, В.М. Третяк, О.Ф. Ковалишин, Н.А. Третяк; [за заг. ред. А.М. Третяка]. — Львів: СПОЛОМ, 2019. — 488 с.

16. Другак В.М. Економіка сільськогосподарського землекористування: теорія, методологія та практика: дис... доктора екон. наук: 08.00.06 / В.М. Другак. — К., 2010. — 461 с.

17. Другак В.М. Теоретичні та методичні основи економіки землекористування / В.М. Другак. — К.: ЦЗРУ, 2004. — 129 с.

18. Хвесик М.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів / М.А. Хвесик, В.А. Голян. — К.: Кондор, 2007. — 772 с.

19. Рогач С.М. Проблеми формування та збалансування інституціонального середовища сфери природокористування України. URL: <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/128.pdf>

20. Третяк А.М., Третяк В.М. Концептуальні засади новітньої інституціонально-поведінкової економічної теорії для економіки землекористування України. MODERN PROBLEMS IN SCIENCE. Abstracts of VIII International Scientific and Practical Conference Prague, Czech Republic. November 09—12, 2020. С. 163—166.

References:

1. Tretiak, A.M. (2002), Istoriia zemel'nykh vidnosyn i zemleustroiu [History of land relations and land management], Ahrarna nauka, Kyiv, Ukraine.
2. Tretiak, A.M. (2003), Naukovi osnovy ekonomiky zemlekorystuvannia ta zemlevporiadkuvannia [Scientific bases of land use economics and land management], TOV "TsZRU", Kyiv, Ukraine.
3. Drugak, V.M. (2004), Teoretychni ta metodychni osnovy ekonomiky zemlekorystuvannia [Theoretical and methodical bases of land use economy], TOV "TsZRU", Kyiv, Ukraine.
4. Tretiak, A.M. (2007), Zemlevporiadne proektuvannia: teoretychni ta metodychni osnovy investytsij u zemlekorystuvannia [Land mana-

gement design: theoretical and methodical bases of investments in land use], TOV "TsZRU", Kyiv, Ukraine.

5. Tretiak, A.M. (2004), *Ekonomika zemlekorystuvannia ta zemlevporiadkuvannia* [Economics of land use and land management], TOV "TsZRU", Kyiv, Ukraine.

6. Tretiak, A. (2011), *Zemelnyi kapital: teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia ta funktsionuvannia* [Land capital: theoretical and methodological foundations of formation and operation], SPOLOM, Lviv, Ukraine

7. Tretiak, A.M. (2012), *Ekolohiia zemlekorystuvannia: teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia ta administruvannia* [Ecology of land use: theoretical and methodological bases of formation and administration], Hrin D.S., Kherson, Ukraine.

8. Tretiak, A.M. (2007), *Zemel'na polityka ta zemel'ni vidnosyny: sotsial'no-ekonomichni i dukhovni aspekty rozvytku* [Land policy and land relations: socio-economic and spiritual aspects of development], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

9. Tretiak, A.M. (2012), "The essence and concept of ecology of land use in terms of new land relations", *Ekolohichni nauky*, vol. 2, pp. 84—91.

10. Tretiak, A.M. (2014), "The main functionalities of life and criteria of sustainable development policy of Ukraine as a unique European civilization", *Stratehiia sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* [Strategy of socio-economic development of Ukraine], Yurykonsul't, Kyiv, Ukraine, pp. 188—194.

11. Tretiak, A.M. (2014), "The essence and concept of the economy of recreational land use in the field of nature management in terms of new land relations", *Zemleustrij, kadastr i monitorynh zemel'*, vol. 1—2, pp. 92—101.

12. Tretiak, A. and Tretyak, V. (2015), "The concept, essence and content of rational land use: theory, methodology and practice", *Zemlevporiadnyj visnyk*, vol. 8, pp. 21—25.

13. Tretyak, A.M. Tretyak, V.M. Tretiak, N.A. and Lobunko, A.V. (2016), *Kapitalizatsiia zemlekorystuvannia naselennykh punktiv v protsesi zminy ikh mezh ta transformatsii vydiv vykorystannia zemel'* [Capitalization of land use of settlements in the process of changing their boundaries and transformation of land use], OLDI-PLYuS, Kherson, Ukraine.

14. Tretiak, A.M. and Melnichuk, A.Y. (2018), "The concept and essence of military land use in Ukraine", *Zemleustrij, kadastr i monitorynh zemel'*, vol. 3, pp. 21—34.

15. Tretiak, A.M. Tretiak, V.M. Kovalyshyn, O.F. and Tretiak, N.A. (2019), *Ekonomika*

zemelnoho rynku: bazovi zasady teorii, metodolohii, praktyky [Land market economics: basic principles of theory, methodology, practice], SPOLOM, Lviv, Ukraine.

16. Drugak, V.M. (2011), "Economics of agricultural land use: theory, methodology and practice", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Kyiv, Ukraine.

17. Druhak, V.M. (2004), *Teoretychni ta metodychni osnovy ekonomiky zemlekorystuvannia* [Theoretical and methodological foundations of land use economics], TOV "TsZRU", Kyiv, Ukraine.

18. Khvesyk, M.A. (2007), *Instytutsional'na model' pryrodokorystuvannia v umovakh hlobal'nykh vyklykiv* [Institutional model of nature management in terms of global challenges], Kondor, Kyiv, Ukraine.

19. Rogach, S.M. (2016), "Problems of Formation and Balancing of the Institutional Environment in the Sphere of Environmental Management in Ukraine", available at: <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/128.pdf> (Accessed 25 Dec 2020).

20. Tretiak, A.M. and Tretyak, V.M. (2020), "Conceptual bases of the newest institutional-behavioral economic theory for economy of land use of Ukraine", *MODERN PROBLEMS IN SCIENCE. Abstracts of VIII International Scientific and Practical Conference, Prague, Czech Republic. November 09—12*, pp. 163—166.

Стаття надійшла до редакції 26.12.2020 р.

www.dy.nauka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net
тел.: (044) 223-26-28, (044) 458-10-73